

Iparstatisztikai problémák és a gyáripari termelési statisztika 1927. évi eredményei.

Les problèmes de la statistique industrielle et les résultats de 1927 de la statistique de la production manufacturière en Hongrie.

Résumé. Selon les statistiques de la production et des exploitations manufacturières, la situation des fabriques s'améliore continuellement en Hongrie; le nombre de ces dernières a augmenté particulièrement, s'élevant de près de mille de 1921 à 1926. Nos chiffres montrent une forte amélioration pour 1927; mais il faut ajouter que l'accroissement du nombre des fabriques est dû principalement à l'approfondissement de l'enquête statistique. Celui-ci a moins touché les données reflétant l'amélioration des exploitations et l'accroissement de la valeur de la production. Pour faire un tableau net de la situation, les chiffres de 1927 ont été dépouillés suivant trois catégories: la première comprenait les fabriques ayant déclaré leurs données en 1926 et 1927; la seconde celles des fabriques en fonctionnement en 1926 qui n'ont fourni des données que pour 1927; la troisième les nouvelles fabriques. On a établi sur cette base que parmi les 3.479 fabriques enregistrées à la fin de 1927, il y avait 46 nouveaux établissements et 422 exploitations n'ayant pas encore fait l'objet des statistiques. En 1927, 102 fabriques ont fermé. Les fabriques qui n'avaient pas figuré antérieurement dans les statistiques, étaient toutes de moindre importance, occupant moins de 20 ouvriers et ne produisant pas même le quart de la valeur moyenne (environ 90 millions de pengős) de la production manufacturière. Abstraction faite des ces établissements, la valeur de la production des fabriques hongroises a été en 1927 de 2.66 milliards de pengős; c'est une augmentation de 21.3% par rapport à l'année précédente, mais si l'on tient compte de la hausse des articles d'industrie, elle ne peut être évaluée qu'à 16.6%. La formation des principaux frais de production a été également plus favorable en 1927 que dans les années précédentes. Les salaires et appointements, les matières premières, les combustibles et les autres matières nécessaires aux exploitations n'ont absorbé en 1927 que

70.5% de la valeur totale de la production, contre 73.2% en 1926 et 76.4% en 1925. Cette diminution peut être établie surtout par les salaires et les traitements d'employés, dont la proportion a été en 1927 15.1% de la valeur de la production contre 16.5% en 1926, bien que les salaires moyens annuels aient dépassé de 6.0% ceux de 1926, les ouvriers ayant gagné en moyenne près de 100 pengős de plus en 1927 qu'en 1926. Toutefois, en raison de l'accroissement du rendement journalier des ouvriers, cette proportion n'est au fond que de 3.7%; et si l'on tient compte de la hausse du coût de la vie, on voit que la situation des ouvriers ne s'est pas sensiblement améliorée en 1927.

*

Az 1921. évben megindult gyáripari termelési és üzemi statisztika évenként közzétett eredményei állandó és jelentős arányú javulást mutatnak. Évről évre szaporodott a gyári jellegű ipartelepek száma, növekedett a gyárakban dolgozó munkáslétszám s lényeges javulást mutatnak a gyárak üzemmenetét és a gyáripari termelést feltüntető adatok is. Az 1926. évi eredmények szerint 989 gyárral volt több, mint 1921-ben s a gyári munkáslétszám ez alatt az öt év alatt közel 60 ezer fővel gyarapodott, a gyáripari termelés pedig 124%-os értéktöbbletet ért el.

A gyáripar helyzetének a javulása az öt év alatt azonban nem volt olyan arányú, amilyenek a gyáripari termelési és üzemi statisztikai adatok mutatták. A gazdasági konszolidáció fokozatos megerősödésével kapcsolatban ugyanis egyre javult a gyári adminisztráció s évről-évre jobb lett az adatszolgáltatás. De javult a megértés is, az adatai iránt, úgy hogy az adatszolgáltatási készség növekedése mellett az adatok összeállítása is egyre jobb, pontosabb, szakszerűbb lett. A gyáripar helyzetének az 1921—1926. évi adatgyűjtések eredményei alapján kimutatható javulásában tehát két-

ségkívül számottevő szerepet játszott az adatgyűjtések fokozatos tökéletesbülése is.

Nem könnyű feladat azonban annak a megállapítása, hogy az iparstatisztikai eredményeket mennyiben módosítják az adatgyűjtési nehézségek. Számos ága a gyár-iparnak nálunk még csak a kezdeti kifejlődés állapotában van, az üzemek jelentékeny része alig éri el a gyáripari kereteket, sőt az év egy szakában, gyakran több hónapon át a kisipar körét meg nem haladó tevékenységet folytat. Az 1926. évben a gyári jellegű ipartelepek több mint 50%-a az évi átlagos munkáslétszám szerint húsznál kevesebb munkással dolgozott, s a gyári üzemek csaknem háromnegyed részében nem haladta meg a munkáslétszám az ötvenet. Egy-két nagyobb gyár alakulása vagy az adatgyűjtésből valamely okból kimaradt nagyobb gyári üzemek pótlólagos felvétele ezért már lényegesen módosítja az adatgyűjtési eredményeket, viszont az elért termelési érték mérlegelése szempontjából alig bírhat nagyobb jelentőséggel az, ha a 10—15 munkással dolgozó gyári jellegű ipartelepek közül netalán több maradt volna ki az adatfelvételtől, vagy került be pótlólag az adatgyűjtési eredmények közé.

A gyári jellegű ipartelepek létszámának megállapítása ugyanis az adatszolgáltatásra köteles gyárak számának állandó hullámzása folytán, egyike a legnehezebb feladatoknak. Régebben a gyári jelleg csak a munkáslétszámtól függött, ma már azonban a munkáslétszám mellett a gépi erő s a termelés is figyelembe jönnek a gyári jelleg megállapításánál.

Pedig az adatszolgáltatásra kötelezettek ismerete csak kiinduló pontja a statisztikai felvételeknek, melyet az iparstatisztikában súlyos feladatok sora követ. Már a kérdőív megtervezésekor, majd még inkább a begyűjtött adatok felülvizsgálatánál a gyáripar minden ágában nem csekély jártasságot feltételező munkát kell elvégezni. Minden jól vezetett gyártelepen az üzemvitel gondosan kidolgozott tervek szerint folyik, s a gyáripari termelési és üzemi statisztikai kérdőív is csak úgy felelhet meg a rendeltetésének, ha az a gyári üzemvitel tervszerűségét, összhangját pontosan visszatükrözi. A gyárakban előállított iparcikkek minőségéről, mennyiségéről és értékéről a kérdőívbe bejegyzett adatok lényegesen nem térhetnek el attól a termeléstől, amely a megadott gépi-erő és más üzemi felszerelés felhasználásával a gyárban előállítható. A

munkáslétszám nagyságára éppúgy következtetni lehet a termelésből, mint ahogy a foglalkoztatott munkások száma, vagy az elfogyasztott energia s a felhasznált nyersanyagok mennyisége utal a termelés kereteire. Nem kevésbé ismerni kell a racionális termelés feltételeit az üzemvitel rentabilitásának vagy esetleges veszteségeinek megállapítása végett, ami az ipartelepek termelőképességét meghatározó adatok, elsősorban az erő- és munkagépek energiafogyasztására és teljesítőképességére vonatkozó adatok begyűjtésén kívül, a különféle termelési eljárások tanulmányozását, a munkabérialakulások, munkásmozgalmak, tőkekoncentrációk, kartellalakulások, ipari hitelviszonyok, s az ipari anyagok és termékek áralakulásának állandó figyelemmel kísérését teszi szükségessé.

A gyáripari termelési és üzemi statisztika 1921-ben történt megindulása óta eltelt évek fokozatos haladást jelentenek a felsorolt feladatok megoldásában. Évről évre javult az adatszolgáltatás, az ismeretek gyarapodásával tökéletesebbé vált a kérdőívek szakszerű felülvizsgálata, teljesebb, összhangzóbb lett az adatok feldolgozása. De ugyanakkor egyre szembetűnőbbek lettek a statisztikai eredmények mérlegelését és az előző évi eredményekkel való összehasonlítását zavaró adatgyűjtési és feldolgozási hibák.

Különösen az 1927. évi adatgyűjtési eredmények mutatnak olyan eltérést az előző évi adatokkal szemben, amelyet az 1927. évi általános gazdasági helyzet kellően indokolni nem tud. Közel négyszáz gyárral többet tüntetnek fel 1927. év végén a statisztikai adatok, mint amennyiről az 1926. évvégi eredmények beszámoltak. A gyári munkások létszáma ennek folytán mintegy 30 ezer fővel meghaladta a gyárakban az előző évben foglalkoztatott munkások számát s a gyáripari termelés értéke az 1926. évi termeléssel szemben 1927-ben több mint félmilliárd pengő érték többletet tüntet fel.

Az általános gazdasági helyzet már 1926-ban a javulás irányát mutatta, az 1927. évben pedig határozott fellendülésről szólnak a gazdasági és hitelélet alakulását ismertető adatok. Különösen az 1927. év első felében, amikor igen jó hatással voltak a gazdasági viszonyok kialakulására a kedvező termés kilátások s a hitelviszonyok állandó javulása mellett az általános európai termelési és fogyasztási válság nyomozható hatása is lényegesen enyhült, az ipar számos

ágában a termelés jelentős fokozódása állapítható meg. Az 1927. év második felében azonban, a termés betakarítása után a várakozáson aluli terméseredmények, illetve még inkább az értékesítési nehézségek folytán, a gazdasági helyzetben mutatkozó enyhülést depresszió váltotta fel, mely az év utolsó hónapjaiban még fokozódott. A belső gazdasági életben az év második felében megállapítható feszültség nem csekély mértékben érintette a gyáripari termelést is.

A gyáripar jobb foglalkoztatottságát mutatják a munkanélküliség csökkenéséről szóló 1927. évi adatok is, de igazolják egyben az év utolsó hónapjaiban bekövetkezett gazdasági depressziót is. A nyilvántartott munkanélküliek száma ugyanis az 1927. év közepén 50·9%-kal, az év végén pedig 34·5%-kal kevesebb volt, mint az 1926. év megfelelő időpontjában. Megállapítható tehát, hogy a gazdasági viszonyok enyhülése az 1927. évben felette kedvező hatással volt a gyáripari termelésre, s ha az év második felében visszaesés mutatkozott is, a gyáripar foglalkoztatottsága jelentékenyen jobb volt, mint az előző évben. A gyáripari termelési és üzemi statisztika 1927. évi eredményei azonban mindemellett túlzottaknak látszanak különösen a gyáralakulások számát illetőleg, amely már az 1921—1926. évi adatfelvételeknél megállapított eredmények szerint is egyre magasabbnak tűnt, mint amennyit a gazdasági konszolidáció előhaladásának s a termelés fellendülésének aránya indokoltá tett.

Az 1927. évi főbb eredmények összeállításánál ezért a gyári jellegű ipartelemek három csoportra választattak szét: azokra, amelyek már az 1926. évben is üzemben voltak s az 1926. évi adatok között szerepeltek; azokra, amelyek az 1926. évben üzemben voltak ugyan, de adatokat valamely okból nem szolgáltatottak s így az 1927. évi eredmények között mint új felvételek szerepelnek; s végül az újonnan alakult ipartelemek csoportjára. Külön számításba vétettek még természetesen azok az ipartelemek is, amelyek az 1927. évben szüneteltek, valamint azok is, amelyek már 1926-ban megszűntek s így az 1927. évi gyári lajstomból töröltettek.

Az 1926. évben 3.287 gyári jellegű ipartelep volt nyilvántartva, amelyek közül 174 ipartelepen az üzem szünetelt, az 1926. évi gyáripari termelési és üzemi statisztikai adatok tehát 3.113 ipartelepről szólnak. Az 1927. évi eredmények 3.631 gyárat tüntet-

nek fel, közöttük 152 szünetelő ipartelepet, ezek szerint tehát 1927-ben 344, illetőleg, ha a szünetelő üzemeket nem számítjuk, 366 gyárral volt több, mint 1926-ban. Minthogy azonban megállapítható, hogy az 1926. évben nyilvántartott gyári jellegű ipartelemek közül 102 aztóta megszűnt, az 1927. évi gyáripari statisztika 468 új gyári üzembről számol be, ami a gyáarak számában 13·4 százalékos szaporulatot jelent.

Hogy a gyáarak számának ilyen nagyarányú növekedése mennyiben mutatja az ipari vállalkozási kedv fellendülését, s mennyiben juttatja kifejezésre az adatgyűjtés javulását, a gyáarak számában mutató szaporulathoz csak úgy állapítható meg, ha külön választjuk az 1927. évi új gyáralakulásokat az újonnan felvett, de már az 1926. évben is üzemben volt ipartelepeket. Az 1927. évi statisztikai eredmények között szereplő 468 új gyár között csak 46 ipartelepet találunk, amely az 1927. évben alakult, a többi 422 gyár tehát nem új alakulat.

A gyáripari termelési és üzemi statisztika eredményeit vizsgálva első pillanatra talán megdöbbenő, hogy a többletként kimutatott gyáarak alig egy tizedrésze új gyár s felmerül a gondolat, hogy a gyáripari termelés évről évre kimutatott javulása szintén túlnyomó részben csak az adatgyűjtés javulásának az eredménye. Az újonnan felvett gyáarak átlagos munkáslétszámát és termelését feltüntető adatok azonban ezzel szemben megnyugtathatnak, mert ezekből az adatokból kitűnik, hogy az 1926. évi adatgyűjtésből kimaradt ipartelemek mind csak jelentéktelenebb, húsz munkáson aluli üzemek, amelyek átlagos termelése alig egy negyedrészt teszi a többi gyáripari üzem átlagos termelési értékének, holott, mint láttuk, azoknak is több, mint 50%-a húsznál kevesebb munkást foglalkoztatott, tehát alig hogy elérte a gyári jellegű ipartelemek körét.

A gyáarak közül ugyanis abban a 3.113 gyárban, amely már az 1926. évi adatgyűjtési eredményekben is szerepelt, az 1927. évben 221.484 munkás volt foglalkoztatva s így e gyáarakban átlag 71 munkás dolgozott, míg az 1926. évi adatgyűjtésből kimaradt 422 ipartelep mindössze 8.152 munkást foglalkoztatott, ezeken az ipartelepeken tehát átlag 19 munkás kereste a kenyerét. Hasonlóképpen kisebb jelentőségű ezeknek az ipartelepeknek a termelése is. Az összes termelési érték ugyanis, amelyet e

gyáraknál megállapíthatunk, csak 89·6 millió pengőt tett, ami gyárankint átlag alig haladja meg a 200 ezer pengőt, míg a többi gyár által elért átlagos termelési érték annak több mint a négyszeresére, 870 ezer pengőre tehető. Az adatgyűjtés javulása tehát a gyárak munkáslétszámát csak 3·5%-kal, a gyári termelés értékét pedig mindössze 3·2%-kal emelte, holott a gyári munkáslétszám az 1927. évi gyáripari statisztikai eredmények szerint 15·6%-kal, a termelési érték pedig 25·4%-kal volt nagyobb, mint amennyit az 1926. évi adatok feltüntettek.

Az adatgyűjtés javulása különösen szembetűnő az 1927. évben, amikor az adatfelvétel végre csak egy évfolyam anyagának a beszerzéséből állott, mert az előző évi adatgyűjtés már lezárult akkor — 1921 óta első ízben — amikor az új adatfelvétel megindult. Több gondot lehetett tehát fordítani az adatbeszerzésre, amelyet nem zavartak a két évfolyam anyagának különböző fázisú adatgyűjtési és feldolgozási munkálatai. Minthogy pedig az 1921—1926. években pótlólag felvett ipartelepek száma lényegesen kevesebb, mint amennyit az 1927. évi felvétel tervszerűen végrehajtott kiegészítése eredményezett s minthogy a pótlólagos felvételek általában véve a legjelentéktelenebb gyári üzemeknek az adatgyűjtés körébe való besorozását jelentik, az 1921—1926. évi gyáripari statisztikai eredményeket az adatgyűjtés teljesebbé válása lényegesen nem befolyásolta, hiszen még az 1927. évi feldolgozási eredményeknél sem volt megállapítható számottevő eltérés.

Miként a pótlólagos telepfelvételek csak kisebb gyári üzemekkel növelik a gyári jellegű ipartelepek számát, az új gyáralakulások is általában véve csak kisebb gyárak üzembehelyezését jelentik. Az 1927. évben alakult 46 gyári jellegű ipartelep ugyanis összesen csak 619 munkással dolgozott s mindössze 3·1 millió pengő értékű iparcikket állított elő, egy-egy új gyár tehát átlag még 14 munkást sem foglalkoztatott s csupán 68 ezer pengő értékű termelést ért el, ami a gyáripari termelés országos átlagának még az egy tizenketted részét sem teszi.

Pedig az 1927. évben nyilvántartott mintegy három és félezer gyár termelése két és háromnegyed milliárd pengőre tehető. Az 1926. évi termelési értékkel szemben tehát a gyáripari termelés 1927-ben 556·8 millió pengő értékű többletet mutat fel, ami 25·4%-os emelkedést jelent. És való-

ban, ha leszámítjuk a pótlólag felvett gyári üzemek termelését, még mindig 467·2 millió pengő többletermelést állapíthatunk meg 1927-ben, mint amennyit az 1926. évben üzemben volt gyárak felmutattak, tehát a gyáripar 1927-ben a termelés értékét feltüntető adatok szerint 21·3%-kal tényleg többet állított elő, mint az előző évben. És a gyáripar jobb helyzetét, a gyárak erősebb üzemmenetét és magasabb teljesítményét mutatják az összes rendelkezésre álló 1927. évi üzemi és termelési adatok. A gyáriparban 1927 októberében már egynegyed millió munkás dolgozott s 1·2 millió lóerő munkabírási erőgép volt üzemben. A munkások teljesítménye mintegy 66 millió munkanapot tett, ami 585·4 millió, tehát jóval több mint félmilliárd munkaórának felel meg. A legtöbb iparágban közel 300 napon át folyt az üzem s így a gyáripar összes üzemnapteljesítménye megközelítette az egymillió üzemnapot, órákban kifejezve a kilenc és egynegyed millió üzemórát. Egy ipartelepre ezek szerint 1927-ben átlag 279 üzemnap s minden munkásra átlag 287 munkanap esett, ami az előző évi teljesítménnyel szemben az üzemnapoknál és munkanapoknál egyaránt átlag 7 nappal jobb eredményről ad számot.

A munkáslétszámnak a férfimunkásoknál 19·1 ezer fővel, a női munkásoknál pedig 11·9 ezer fővel történt szaporítása mellett a gyáriparban használt erőgépek munkabírásiát feltüntető lóerőszámnak 7·2%-os növekedéséből a gyáripar teljesítőképességének szintén jelentékeny fokozását állapíthatjuk meg. A szénfelhasználás 15·0%-os emelkedése pedig, mely az erőgépek meghajtásához szükséges energiafogyasztás alakulását tünteti fel, azt mutatja, hogy a 80 ezer lóerővel magasabb munkabírási erőgéppálmány üzemben tartásához szükséges szénmennyiségnél jóval többet tüzeltek el a gyárak. Az 1927. évben eltüzelte 42 millió métermázsa szén ugyanis 5·5 millió métermázsaival volt több az 1926. évben elfogyasztott szénmennyiségnél, ami az 1927. évi szénfelhasználásnál 100 lóerőnként átlag 240 métermázsa fogyasztási többletet jelent. Nem számítva a villamosáram fogyasztásának gyorsütemű térfoglalását a gyárak fogyasztásában, a széntüzelés fokozódásából is megállapíthatjuk, hogy az 1927. évben a gyárak üzemmenete jelentős mértékben erősödött. De e mellett szólnak a nyersanyagfelhasználás növekedését ismertető adatok is, amelyek szerint a nyers-

anyagokra fordított kiadások több mint egynegyed milliárd pengővel felülmúlták az előző évi hasonló kiadások összegét s így a gyárak tisztviselői fizetésére, munkabére, nyersanyagokra és tüzelőanyagokra fordított 1927. évi kiadásai 20·8%-kal nagyobb összeget emésztettek fel, mint az előző évben.

A gyáripár 1927. évi termelésének, amely 2·75 milliárd pengő értéket képviselt — mint láttuk — azokra a gyárakra eső része, amelyek az 1926. évi adatgyűjtési eredmények között is szerepeltek, 2·66 milliárd pengőt tett, e gyárak termelése tehát 21·1%-kal meghaladta az előző évi termelést. Az 1927. évben újonnan alakult gyárakban előállított iparcikkek 3·1 millió pengőt kitevő értékét is hozzászámítva az 1927. évi termelési értéktobbletthez, a növekedés 21·3%-nak felel meg. Az előállított iparcikkek árhullámozása miatt azonban a termelési érték csak úgy mutathatja a gyáripari termelés intenzitásának alakulását, ha a termelés összértéke a drágulási index alapján megfelelően átszámíttatik. Az ipari anyagok és termékek nagykereskedelmi indexének alkalmazásával az 1927. évi termelés csak 20·7%-kal volt nagyobb az 1926. évi termelés értékénél s ha leszámítjuk a pótlólag felvett gyárak mintegy 90 millió pengőre értékelt termelését, *megállapíthatjuk, hogy az 1927. évi gyáripari termelés 16·6%-kal multa felül az előző évi termelést.* Ez a százalék egyben mutatja a gyáripari termelés intenzitásának növekedési arányát s így a gyáripar helyzetének javulásáról is kellő tájékoztatást nyújthat.

Sajnos, a termelési érték mellett nincsenek adataink arról, hogy az összes termelési költségek és a terhek, amelyeket a gyáriparnak viselnie kell, miként alakultak. Csupán a főbb termelési és üzemi költségekről, tehát a felhasznált nyersanyagokra, tüzelő- és világítóanyagokra s az üzemi segédanyagokra fordított költségekről állanak rendelkezésre adatok, valamint a munkabérek és tisztviselői fizetések címén kifizetett összegek ismereteseik.

A főbb termelési és üzemi költségeknek alakulása azonban a gyáripar helyzetének további javulására mutat, mert megállapítható, hogy a gyárakban előállított iparcikkek értéke — s itt mindig az eladási árról van szó — az utóbbi években egyre nagyobb arányban emelkedett, mint ahogy a főbb termelési költségek növekedtek, tehát a gyáripari termelés rentabilitása emelke-

dett. Az 1925. évben még 76·4%-át emésztették fel a termelési értéknek a felsorolt főbb termelési és üzemi költségek, az 1926. évben már csak 73·2%-át tették a termelésnek, míg 1927-ben az előállított iparcikkek értékének mindössze 70·5%-át érte el az az összeg, amelyet a gyáripar személyzeti kiadásokra, nyersanyagokra s más üzemi anyagokra fordított.

A nyersanyagköltségeknek a termelési értékhez viszonyított aránya alig mutat csökkenést, 1925-ben 53·5%, 1926-ban 50·9% s 1927-ben 50·2% volt. Minthogy az ipari anyagok és termékek áremelkedése ugyanolyan arányban növelte a nyersanyagköltségeket, mint az előállított iparcikkek értékét, a nagykereskedelmi index változása a nyersanyagköltségeknek a termelési értékhez viszonyított arányát nem módosítja, annak 1927. évi csökkenése, amely alig tesz 3·8%-ot, ennél fogva jelentéktelen. Annál fontosabb azonban a munkabérekre fordított költségek csökkenő aránya, mert a munkabérek a legtöbb iparágban még 1926-ban sem érték el a békebeli színvonalat, holott az 1921 óta gyűjtött munkabéradatok állandó javulásról tanuszkodnak.

A gyárak munkabéreköltségei 1927-ben 336·9 millió pengőt értek el, ami az előző évi hasonló kiadásokkal szemben 62·5 millió pengő többletet jelent s 22·2%-os emelkedésnek felel meg. Míg azonban a gyárak munkabéreköltsége 1926-ban a termelési értéknek 12·5%-át tette, 1927-ben a munkabérekre fordított kiadások mindössze 12·2%-át érték el az előállított iparcikkek értékének, holott a békeévekben ez az arány a 20% körül mozgott. Igaz ugyan, hogy a gyáripari munkások 1927. évi keresménye jóval felülmulta az előző évi keresmények összegét, amire már a munkabéreköltségek 22·7%-os emelkedéséből is következtethetünk, mert a munkáslétszám ugyanakkor csak 15·7%-kal növekedett. A kifizetett munkabérek közül egy-egy munkásra számítható átlagos évi keresmény pedig jelentős mértékben felülmulta az előző évi átlagot, mert átlagban minden egyes gyári munkás 6·0%-kal keresett többet 1927-ben, mint az előző évben. Az 1927. évi átlagos évi munkáskeresmények összege ezek szerint megközelítette a másfélezer pengőt s így csaknem 100 pengővel volt több, mint 1926-ban, amikor egy-egy gyári munkás 1.375 pengőt keresett átlagban.

A gyáriparban alkalmazott munkások azonban 1927-ben 10·3 millió munkanappal

többet dolgoztak, mint 1926-ban s így a munkások átlagos munkanapteljesítménye 7 nappal meghaladta az előző évi teljesítményt. Ezek szerint az átlagos napi keresmény 1926-ban 4 pengő 91 fillért s 1927-ben 5 pengő 9 fillért tett, a 18 fillérsnyi átlagos napibértöbblet pedig az évi keresményeknél megállapított 6·0%-os emelkedéssel szemben csupán 3·7%-os javulást mutat. Ugyanekkor a munkások megélhetése a lakásbérek és a piaci árak emelkedése folytán ismét 8·5%-kal drágult, a gyáripari termelési viszonyok 1927. évi javulása tehát a gyárakban dolgozó negyedmilliónyi munkásság súlyos megélhetési gondjain alig könnyített.

De lássuk közelebbről, hogy a gyáripari termelés 1927. évi fellendülése főleg milyen iparágakban mutatkozott. Az új gyáralapítások több mint egynegyed része a fonó- és

szövőiparba tartozik. S ezek között néhány nagyobb üzem is van, úgyhogy a 12 új textilgyár összesen 248 munkással és 170 lóerős gépekkel csaknem másfél millió pengő értékű termelést ért el. A 46 új gyár átlagos munkáslétszáma, mint láttuk, még 14 munkásból sem állott s a gyárankinti termelési érték csupán 68 ezer pengőt tett, a 12 új fonó- és szövőipari telepen azonban átlag több, mint 20 munkás dolgozott s a gyárankint átlag előállított iparcikkek értéke meghaladta a 124 ezer pengőt, tehát csaknem a kétszeresét tette az új gyárak átlagos termelési értékének.

Az 1927. évben nyilvántartott gyárak ipari főcsoportok szerinti megoszlását a szünetelő gyári üzemek s az új gyáralakulások részletezését, továbbá az 1927. évben megszünt gyárak számát a következő adatok ismertetik:

1. A gyárak megoszlása iparcsoportok szerint 1927-ben.

Répartition des fabriques par groupes d'industrie, 1927.

I p a r i f ő c s o p o r t G r o u p e s d' i n d u s t r i e	A z é v f o l y a m á n N o m b r e d e s é t a b l i s s e m . i n d u s t r i e l s				
	alakult crés	megszűnt supprimés	üzemben volt en fonction- nement	szünetelt chômant	fennállott összes existant
	ipartelepek száma — au cours de l'année				
I. Vas és fémipar — <i>Industries du fer et des métaux</i> ..	1	8	303	11	314
II/a Gépgyártás — <i>Construction mécan.</i>	2	15	183	11	194
II/b Közhasználatú elektromos áramfejlesztőtelepek. — <i>Usi- nes pour la livraison d'énergie électr. d'utilité publ.</i>	6	15	247	1	248
III. Kő-, agyag-, üvegipar. — <i>Ind. de la pierre, céramique, ind. du verre</i>	3	3	567	42	609
IV. Fa- és csontipar — <i>Ind. du bois et des os</i>	5	20	379	18	397
V. Bőr-, sörte-, tollipar. — <i>Ind. du cuir, du poil, des plumes</i>	1	13	85	4	89
VI. Fonó- és szövőipar — <i>Ind. textile</i>	12	11	282	7	289
VII. Ruházati ipar — <i>Ind. du vêtement</i>	3	6	149	5	154
VIII. Papirosipar. — <i>Ind. du papier</i>	1	2	67	—	67
IX. Élelmezési ipar. — <i>Alimentation</i>	9	24	886	32	918
X. Vegyszereti ipar — <i>Ind. chimique</i>	3	7	218	21	239
XI. Sokszorosító- és műipar — <i>Ind. de la reproduction</i> ..	—	—	113	—	113
Összesen: — <i>Total:</i>	46	124	3.479	152	3.631

Az 1927. évben alakult gyárak közül 19 a főváros területén működött, közöttük 8 textilipari gyár s a budapesti új gyáralapításokra esett az újonnan alakult gyárak termelési értékének csaknem a fele, s a 8 fővárosi új textilgyárra pedig a termelési érték több, mint egynegyede. A fonó- és szövőiparban történt gyáralapítások kiemeléssel még inkább szembevetendő, hogy a többi 1927. évi gyáralapítás, a fentebb már részletezett átlagos teljesítőképességük csekély je-

lentőséget megállapító határvonalán is jóval alul maradt.

A közel három és félezer gyári jellegű ipartelepen az évi átlagos munkáslétszám szerint 229.636 munkás dolgozott, akik közül 67.693 volt nő. A legtöbb munkást a fonó- és szövőipar foglalkoztatta, a textilipari telepeken kerekén 40 ezer munkás kereste kenyerét. Utána a munkáslétszám nagysága szerinti sorrendben a vas- és fémipar, kő-, agyag- és üvegipar, élelmezési ipar és gép-

ipar következnek mindegyik a 30 ezernél jóval nagyobb munkástörzszel. A többi ipari főcsoportban jóval kevesebb munkás nyert foglalkozást, csak két főcsoportban találunk 10 ezernél több gyári munkást: a fa- és csontiparban és a vegyészeti iparban, míg a többi ipari főcsoportba tartozó munkáslétszám jóval kisebb, ezek között a papírosiparban még a három és félezret sem érte el.

A gyáriparban alkalmazott munkások megoszlását, ipari főcsoportok szerint tagolva s az 1927. évben üzembe helyezett 46 gyár átlagos évi munkáslétszámát is részletezve az alábbi adatainkban mutathatjuk be.

2. A gyárak átlagos évi munkáslétszáma 1927-ben.

Effectif moyen annuel des ouvriers, 1927.

Ipari főcsoport <i>Groupes d'industrie</i>	Összes munkások száma <i>Total des ouvriers</i>	Ebből nő <i>Don't femmes</i>	Új gyárak munkáslétszáma <i>Effectif des ouvriers des nouvelles fabriques</i>
I. Vas- és fémipar — <i>Industries du fer et des métaux...</i>	35.411	4.311	21
II/a. Gépgyártás — <i>Construction mécanique...</i>	32.850	3.921	28
II/b. Közhasználatú elektromos áramfejlesztőtelepek — <i>Usines pour la livraison d'énergie électr. d'utilité publ.</i>	6.627	92	12
III. Kő-, agyag-, üvegipar — <i>Ind. de la pierre, céramique, ind. du verre</i>	33.929	6.119	68
IV. Fa- és csontipar — <i>Ind. du bois et des os...</i>	12.500	1.356	63
V. Bőr-, sörte-, tollipar — <i>Ind. du cuir, du poil, des plumes...</i>	6.146	2.000	31
VI. Fonó- és szövőipar — <i>Ind. textile...</i>	39.964	27.093	248
VII. Ruházati ipar — <i>Ind. du vêtement...</i>	6.884	3.776	39
VIII. Papirosipar — <i>Ind. du papier...</i>	3.481	2.416	19
IX. Elelmezési ipar — <i>Alimentation...</i>	33.383	10.546	67
X. Vegyészeti ipar — <i>Ind. chimique...</i>	10.070	3.255	23
XI. Sokszorosító- és műipar — <i>Ind. de la reproduction</i>	8.391	2.808	—
Összesen — <i>Total...</i>	229.636	67.693	619

munkások 11·8%-a, a textiliparban talált munkahelyet, míg a legkevesebbet, mindössze 92 női munkást, a villamos áramfejlesztőtelepek alkalmaztak.

A legnagyobb munkáslétszámmal dolgozó ipartelepek a gépgyárak, textilgyárak és a vas- és fémipari gyárak. A gépgyárak ugyanis átlag 180 munkással dolgoztak 1927-ben, a textilgyárak átlagos munkáslétszáma 142 munkásból állott, a vas- és fémipari gyárakban pedig egyenkint átlag 117 munkás nyert alkalmazást. Minthogy az összes gyári jellegű ipartelepek átlagos munkáslétszáma csak 66-ot tett, az említett három ipari főcsoportban lényegesen nagyobb munkástörzszel dolgoztak a gyárak, mint a többi iparokban. Átlagon felüli munkáslétszámot a gyárankint megállapított átlag szerint még csak két ipari főcsoportban találunk, a sokszorosító- és műiparban, ahol telepenként átlag 74 munkás volt foglalkoztatva és a bőr-, sörte-, szőr- és tolliparban, ahol egy-egy gyár átlag 72 munkással dolgozott. A többi iparokban a gyárankinti munkáslétszám jóval az átlagon alul maradt, sőt a fa- és csontiparban csak a felét tette annak, a villamos áramfejlesztőtelepeken pedig még azon is alul állott, mindössze 27 munkás esett egy-egy ipartelepre.

Mint már fentebb említettük, a gyáriparba tartozó ipartelepek túlnyomó része, több mint 50%-a, kisebb gyári üzem, olyan, amelyben még 20 munkás sincs alkalmazva. A gyáripar átlagos munkáslétszám aránya, mely gyárankint 66 munkást állapít meg, ennél fogva azt mutatja, hogy a gyáraink között kell lenni hatalmas, nagy munkáslétszámmal dolgozó ipartelepeknek is. S valóban, ha a nagy gyárak munkáslétszámát vizsgáljuk, 17 olyan ipartelep található, amelyben több mint ezer munkás dolgozott, sőt e 17 ipartelep átlagos munkáslétszáma még a kétezeret is meghaladja. Volt még ezenkívül 37 olyan gyártelepünk, amelyekben szintén több mint 500 munkás volt alkalmazva, illetve az átlagos munkáslétszám csaknem 700 főből állott.

A gyáripari termelés két és háromnegyed milliárd pengőt kitevő értékösszegéből a legnagyobb rész, 41·8%, az élelmezési iparra esett, amelynek termelése 1927-ben meghaladta az 1·1 milliárd pengőt. Az élelmezési iparban viszont a legnagyobb termelési értékkel, több mint félmilliárd pengő termeléssel, mely az összes élelmiszeripari termelés 43·7%-ának felel meg, a malom-

A gyári munkások között a nők aránya tehát 29·4%. A legtöbb nő az összes gyári

ipar szerepel. Ezek szerint tehát a malomiparra nézve az 1927. év valamivel jobb volt, mint az előző esztendő, mert az 1927. évben a malomipar termelési értéke 11·1%-kal meghaladta az 1926. évben előállított őrlemények értékösszegét.

Az élelmezési ipar után a termelési érték nagysága szerint a fonó- és szövőipar következik 343·5 millió értékű termeléssel, amely a gyáripari termelés összes értékének 12·5%-át teszi. Textiliparunk termelése 22·7%-kal volt nagyobb az előző évi termelésnél s így tanubizonyosságát adta annak, hogy hatalmas arányokban történt kifejlődése még nem nyert befejezést s így bizvást számíthatunk arra, hogy az elsőrendű hazai szükséglet kielégítésére textiliparunk teljesen megfelelő kereteket fog tudni betölteni. Különösen szép fejlődést mutatott a pamutipar, amely 1927-ben 111·6 millió pengő értékű termelést ért el, ami az előző évi termelési értéknél 22%-kal több. Úgyszintén kiemelhetjük a kötött- és kötszövöttárak gyártását 41·2 millió pengő s a selyemipart 23·6 millió pengő értékű termelésükkel, mint a textilipar olyan ágait, amelyek termelése nagyobb lendületet vett. Míg a gyapjúipar, mely a fonó- és szövőiparunkban

jentősége szerint a második helyen áll, az 1927. évben 54·3 millió pengő termelési értéket mutatott ki, tehát az előző évi termelésnél 19%-kal jobb eredményt ért el.

De a gyáripari termelés 1927. évi felledülésében nem kevésbé fontos szerepet töltött be a nehézipar, mert mind a vas- és fémipar, mind a gépgyártás sokkal jobban volt foglalkoztatva, mint az 1926. évben s így a nehézipari termelés értéke jóval felülmulta az előző évi termelési értéket. Vas- és fémiparunk közel 300 millió pengő értékű termelésével a gyáripari össztermelés 10·7%-át állította elő, tehát a többi iparokhoz viszonyítva jelentőségben is nyert, mert az előző évben a vas- és fémiparban előállított iparcikkek értéke az összes termelésnek csak 10·2%-át tette. Vas- és fémiparunk legjelentősebb ága, a vas- és acélgégyártás, 111·5 millió pengő értékű termelést mutatott ki 1927-ben, amelyhez hozzávéve a vas- és acélöntődék 12·5 millió pengő értékű termelését, megállapíthatjuk, hogy a vas- és acélgégyártás 1927-ben már 42%-át jelenti vas- és fémipari termelésünknek s a gyáripar e két igen fontos ága 1927-ben az előző évhez viszonyítva 6·6%-os többtermelést tudott elérni.

3. A gyáripari termelés értékének megoszlása és a 1927. évi többtermelés értéke.

Répartition de la valeur de la production manufacturière et valeur de l'accroissement de la production de 1927.

Ipari főcsoport Groupes d'industrie	Termelési érték Valeur de la production		Az összes termelés %-ában — En % de la production totale	Növekedés — Accrois- sement %	Új gyárak termelése Production des nouvel- les fabriqu.	Pótlólag fel- vett Produit. des fabriques n'ayant pas disparaissant figurant dans les statist.	A termelési érték növe- kedése Accroissem. de la valeur de la pro- duction %
	1926	1927					
	ezer pengőben en milliers de p.						
I. Vas- és fémipar — <i>Industrie du fer et des métaux</i>	222.792	294.417	10·7	32·1	71	4.491	29·9
II/a. Gépgyártás — <i>Construction mécan.</i> . .	176.026	218.594	8·0	24·2	110	1.328	23·4
II/b. Közhasználatú elektromos áramfej- lesztőtelepek — <i>Usines pour la li- vraison d'énergie électr. d'utilité publ.</i>	87.563	105.213	3·8	20·0	91	2.407	17·4
III. Kő-, agyag-, üvegyipar — <i>Ind. de la pierre, céramique, ind du verre</i>	102.348	142.633	5·2	39·3	255	3.318	36·1
IV. Fa- és csontipar — <i>Ind. du bois et des os</i>	52.048	74.650	2·7	43·4	406	4.957	33·9
V. Bőr-, sörte-, tollipar — <i>Ind. du cuir, du poil, des plumes</i>	71.754	92.267	3·4	28·6	165	1.692	26·2
VI. Fonó- és szövőipar — <i>Ind. textile</i> . .	280.006	343.528	12·5	22·7	1.489	7.991	19·8
VII. Ruházati ipar — <i>Ind. du vêtement</i> . .	43.093	59.163	2·1	37·3	108	9.040	16·3
VIII. Papirosipar — <i>Ind. du papier</i>	19.413	23.967	0·9	23·4	40	516	20·8
IX. Élelmezési ipar — <i>Alimentation</i>	933.829	1.148.497	41·8	22·9	374	44.517	18·2
X. Vegyszereti ipar — <i>Ind. chimique</i> . .	158.430	185.405	6·7	17·0	20	3.703	14·7
XII. Sokszorosító- és műipar — <i>Ind. de la reproduction</i>	44.356	60.148	2·2	35·6	—	5.150	24·0
Összesen — <i>Total</i>	2.191.658	2.748.482	100·0	25·4	3.129	89.610	21·3

Még nagyobb jelentőségű azonban a gépipari termelés 1927. évi fellendülése, mely a termelési érték szerint 19·4%-os javulást eredményezett. Különösen a kazán-, gép-, hajó- és vagon-gyártás körébe tartozó ipartelepek értek el jóval nagyobb termelést 1927-ben, mint az előző évben. Ebbe az iparágba sorozott gyárak termelésének értéke ugyanis 151·4 millió pengőre tehető, ami 38·2%-kal több, mint az előző évi termelés, bár a háború előtti évek termelésének színvonalát — természetesen csak a mai országhatárok között fennállott gyárakat tekintve — gépgyártásunk még távolról sem tudta elérni.

Áttekintésül lássuk a gyáripari termelési értéknek ipari főcsoportok szerinti megoszlását pengőben és százalékban s vizsgáljuk meg a termelés növekedését ugyanilyen részletezés szerint az új gyárak termelési értékének, valamint a pótlólag felvett gyári üzemek 1927. évi termelésének különválasztásával.

Az egyes ipari főcsoportokban előállított iparcikkek értékét az összes gyáripari termelési értékhez viszonyító százalékok szerint az 1927. évben öt ipari főcsoport nyert jelentőségben s ezek csaknem mind az építkezési iparral kapcsolatos iparok kedvezőbb termelési viszonyai következtében jutottak előtérbe. A vasfeldolgozó iparok, téglagyártás, kömégmunkálás, épületasztalosság és

a vegyészeti iparnak az építkezésekkel és utépítésekkel kapcsolatos ágai. De javult a ruházati ipar s a bőr- és bőrfeldolgozó iparok termelése is, nyilván a jobb gazdasági viszonyok folytán emelkedő szükségletek kielégítésével kapcsolatban. A megemlített iparágak mind olyan ipari főcsoportokba tartoznak s azok jelentősebb iparágait képviselik, amelyek termelését 1926-ban az összes termelési értékhez viszonyítva kisebb százalékok mutatták, mint 1927-ben. Viszont az 1927. évi termelési érték növekedésének százaléka, melyek a pótlólag felvett gyári jellegű ipartelepek termelési értékének levonásával állapították meg, a felsorolt iparokon kívül még más fontosabb iparcsoportok fejlődéséről is számot adnak. Az 1927. évi termelési érték növekedésének aránya ugyan az előállított iparcikkek áremelkedése folytán nagyobb mérvűnek mutatja a gyáripari termelés 1927. évi javulását. A gyáripar nagyobb foglalkoztatottságára ugyanis a kimutatott 21·3%-os többletértékkel szemben csak a nagykereskedelmi index figyelembevételével megállapított termelési érték 16·6%-os növekedése mutathat rá. De a termelési érték növekedésének iparcsoportok szerint részletezett százalékos arányából megállapítható, hogy a gyáripar minden főbb ága lényegesen jobb viszonyok között termelt 1927-ben, mint az előző évben.

Farkasfalvi Sándor dr.

◎ KERESKEDELEM ÉS KÖZLEKEDÉS ◎

Magyarország külkereskedelmi forgalma az 1928. év első kilenc hónapjában.

Commerce extérieur de la Hongrie dans les neuf premiers mois de 1928.

Résumé. Pour les neuf premiers mois de 1928, la balance du commerce extérieur de la Hongrie s'établit ainsi: importations, 853·3 millions de pengős; exportations, 572·4 millions; passif, 281 millions (contre respectivement 827·2, 558·0 et 269 millions dans la période correspondante de l'année dernière). Le passif dépasse légèrement celui des neuf premiers mois de 1927; c'est en août qu'il a été le moindre, quoique supérieur à 20 millions de p., les exportations des produits agricoles étant restées au-dessous de celles des autres années.

A l'importation, le bois occupe la première place, avec cette différence que

les importations de bois ronds et sciés ont, par suite de la régression de la construction de maisons, baissé comparativement à l'année dernière. Bien que l'importation des matières premières, objets fabriqués et demi-fabriqués nécessaires à l'industrie textile ne fût pas désavantageuse au point de vue économique, la hausse mondiale de ces articles influença défavorablement la balance. L'importation des matières premières a progressé assez considérablement; celle des produits demi-fabriqués a fléchi et celle des objets fabriqués encore davantage (cette dernière avait pris de proportions extraordinaires dans le IIIe trimestre